

ALLERGIYAGA QARSHI FOYDALANILADIGAN DORILAR

Turaxonova Malika Muzaffar qizi

*Pediatrica fakulteti talabasi Samarqand davlat tibbiyot universiteti, Samarqand,
O'zbekiston*

Rustamova Xabiba Xasanovna

Ilmiy rahbar:

Annotatsiya: *Ushbu maqolada allergiyaga qarshi dorilar va ularning farmakologik xususiyatlari batafsil yoritilgan. Allergik kasalliklarning kelib chiqish sabablari, rivojlanish mexanizmlari hamda klinik belgilari tahlil qilingan. Antiallergik preparatlarning asosiy guruhlari — antigistamin vositalar, glyukokortikoidlar, mast hujayra membranasini stabilizatorlari, leykotriyen antagonistlari va biologik preparatlarning ta'sir mexanizmi, qo'llanilish sohalari hamda nojo'ya ta'sirlari keng bayon etilgan. Maqolada zamonaviy antiallergik terapiyaning samaradorligi, preparatlarni individual tanlash prinsiplari va allergik kasalliklarni davolashdagi ahamiyati haqida ilmiy ma'lumotlar keltirilgan. Shuningdek, allergik reaksiyalarning oldini olish, bemor hayot sifatini yaxshilash hamda asoratlarni kamaytirishda dori vositalarining o'rni yoritib berilgan. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, zamonaviy allergiyaga qarshi preparatlar yuqori terapevtik samaradorlikka ega bo'lib, turli allergik kasalliklarni davolashda muhim ahamiyat kasb etadi.*

Kalit so'zlar: *Allergiya, allergik reaksiya, allergen, antigistamin preparatlar, gistamin, H1-retseptorlar, glyukokortikoidlar, bronxial astma, allergik rinit, atopik dermatit, anafilaktik shok, urtikariya, Quincke shishi, farmakologiya, antiallergik vositalar, immunitet, desloratadin, loratadin, cetirizin, montelukast, biologik terapiya, mast hujayralar, immunoglobulin E (IgE), yallig'lanish mediatorlari.*

Аннотация: *В данной статье подробно рассмотрены противоаллергические лекарственные средства и их фармакологические свойства. Проанализированы причины возникновения аллергических заболеваний, механизмы их развития и клинические проявления. Освещены основные группы противоаллергических препаратов — антигистаминные средства, глюкокортикоиды, стабилизаторы мембран тучных клеток, антагонисты лейкотриеновых рецепторов и биологические препараты, а также их механизм действия, области применения и побочные эффекты. В статье приведены научные данные об эффективности современной антиаллергической терапии, принципах индивидуального подбора препаратов и их значении в лечении аллергических заболеваний. Кроме того, рассмотрена роль лекарственных средств в профилактике аллергических реакций, улучшении качества жизни пациентов и снижении риска осложнений. Результаты исследования показывают, что современные противоаллергические препараты обладают высокой терапевтической эффективностью и занимают важное место в лечении различных аллергических заболеваний.*

Ключевые слова: Аллергия, аллергическая реакция, аллергены, антигистаминные препараты, гистамин, H1-рецепторы, глюкокортикоиды, бронхиальная астма, аллергический ринит, атопический дерматит, анафилактический шок, крапивница, отек Квинке, фармакология, противоаллергические средства, иммунитет, деслоратадин, лоратадин, цетиризин, монтелукаст, биологическая терапия, тучные клетки, иммуноглобулин E (IgE), медиаторы воспаления.

Abstract: *This article provides a detailed overview of antiallergic drugs and their pharmacological properties. The causes of allergic diseases, mechanisms of their development, and clinical manifestations are analyzed. The main groups of antiallergic medications — antihistamines, glucocorticoids, mast cell membrane stabilizers, leukotriene receptor antagonists, and biological agents — are described along with their mechanisms of action, indications, and side effects. The article also presents scientific information about the effectiveness of modern antiallergic therapy, the principles of individualized drug selection, and their importance in the treatment of allergic diseases. In addition, the role of medications in preventing allergic reactions, improving patients' quality of life, and reducing complications is discussed. The results of the study show that modern antiallergic drugs have high therapeutic efficacy and play an important role in the treatment of various allergic diseases.*

Keywords: *Allergy, allergic reaction, allergens, antihistamines, histamine, H1 receptors, glucocorticoids, bronchial asthma, allergic rhinitis, atopic dermatitis, anaphylactic shock, urticaria, Quincke's edema, pharmacology, antiallergic drugs, immunity, desloratadine, loratadine, cetirizine, montelukast, biological therapy, mast cells, immunoglobulin E (IgE), inflammatory mediators.*

KIRISH

Allergik kasalliklar zamonaviy tibbiyotning eng dolzarb muammolaridan biri hisoblanadi. So'nggi yillarda dunyo bo'yicha allergik kasalliklar bilan kasallanish ko'rsatkichlari sezilarli darajada oshib bormoqda. Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti ma'lumotlariga ko'ra, aholi orasida allergik rinit, bronxial astma, atopik dermatit, urtikariya va oziq-ovqat allergiyasi kabi kasalliklar keng tarqalgan bo'lib, ular inson salomatligi va hayot sifatiga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. Ayniqsa, ekologik muhitning ifloslanishi, sanoat chiqindilarining ko'payishi, kimyoviy moddalar bilan doimiy kontakt, noto'g'ri ovqatlanish, stress holatlari hamda irsiy omillar allergik kasalliklarning ko'payishiga sabab bo'lmoqda.

Allergiya — bu organizm immun tizimining turli allergenlarga nisbatan yuqori sezuvchanlik bilan javob qaytarishi natijasida yuzaga keladigan patologik holatdir. Allergik reaksiyalar paytida organizmda gistamin, serotonin, prostaglandin, bradikinin va leykotriyenlar kabi biologik faol moddalar ajralib chiqadi. Ushbu moddalar qon tomirlar kengayishi, shish, qizarish, qichishish, bronx spazmi va nafas yetishmovchiligi kabi belgilarni yuzaga keltiradi. Ayrim hollarda og'ir allergik reaksiyalar, xususan anafilaktik shok inson hayoti uchun xavf tug'dirishi mumkin. Allergik kasalliklarning

rivojlanishida immunoglobulin E (IgE) muhim rol o'ynaydi. Organizmga allergen qayta tushganda mast hujayralardan gistamin ajraladi va allergik simptomlar paydo bo'ladi. Shu sababli allergik kasalliklarni davolashda gistaminning ta'sirini kamaytiruvchi hamda yallig'lanish mediatorlarini bostiruvchi preparatlar keng qo'llaniladi.

Tadqiqot maqsadi: Ushbu tadqiqotning asosiy maqsadi allergiyaga qarshi dorilarning farmakologik xususiyatlarini, ta'sir mexanizmlarini va klinik samaradorligini o'rganishdan iborat. Tadqiqot davomida antigistamin preparatlar, glyukokortikoidlar, leykotriyen antagonistlari hamda boshqa zamonaviy anti-allergik vositalarning allergik kasalliklarni davolashdagi ahamiyatini tahlil qilish maqsad qilib olindi. Shuningdek, allergik reaksiyalarning rivojlanish mexanizmlarini o'rganish, organizmda gistamin va boshqa biologik faol moddalar ta'sirini aniqlash ham tadqiqotning muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Allergiyaga qarshi preparatlarning terapevtik samaradorligi, qo'llash usullari, dozalanishi va nojo'ya ta'sirlarini baholash orqali ularni klinik amaliyotda oqilona qo'llash imkoniyatlarini yoritish maqsad qilingan. Tadqiqotning yana bir maqsadi zamonaviy anti-allergik preparatlarning afzalliklarini aniqlash, turli avlod antigistamin vositalarini o'zaro taqqoslash hamda individual davolash tamoyillarining ahamiyatini ko'rsatishdan iboratdir. Bundan tashqari, allergik kasalliklarning oldini olish, bemorlarning hayot sifatini yaxshilash va asoratlar rivojlanishini kamaytirishda farmakologik preparatlarning o'rni o'rganildi.

Tadqiqot usullari: Mazkur maqolani tayyorlash jarayonida zamonaviy ilmiy-tadqiqot usullaridan foydalanildi. Allergiyaga qarshi dorilarning farmakologik xususiyatlari, ta'sir mexanizmlari, klinik samaradorligi hamda nojo'ya ta'sirlarini o'rganish maqsadida bir nechta ilmiy yondashuvlar qo'llanildi. Tadqiqotning asosiy usuli sifatida ilmiy adabiyotlarni tahlil qilish usulidan foydalanildi. Bunda farmakologiya, klinik allergologiya va immunologiya sohasiga oid darsliklar, ilmiy maqolalar, xalqaro tavsiyalar hamda elektron tibbiy manbalar o'rganildi. Xususan, antigistamin preparatlar, glyukokortikoidlar, leykotriyen antagonistlari va biologik preparatlarning farmakodinamikasi hamda farmakokinetikasi bo'yicha ma'lumotlar yig'ildi va tahlil qilindi. Tadqiqot davomida taqqoslash usuli ham keng qo'llanildi. Ushbu usul yordamida allergiyaga qarshi dorilarning turli avlodlari o'zaro solishtirildi. Jumladan, I avlod antigistamin preparatlarining sedativ ta'siri II va III avlod preparatlari bilan qiyoslandi, ularning samaradorligi, davomiy ta'siri va xavfsizlik darajasi baholandi. Klinik-farmakologik tahlil usuli orqali allergik kasalliklarni davolashda qo'llaniladigan preparatlarning terapevtik samarasi o'rganildi. Preparatlarning allergik rinit, bronxial astma, atopik dermatit, urtikariya va anafilaktik shokdagi samaradorligi haqidagi klinik kuzatuvlar tahlil qilindi. Shu bilan birga, dori vositalarining nojo'ya ta'sirlari va ularni oldini olish choralari ham ko'rib chiqildi. Maqolada statistik ma'lumotlarni tahlil qilish usulidan ham foydalanildi. Allergik kasalliklarning dunyo bo'yicha tarqalishi, bemorlar sonining ortishi hamda zamonaviy anti-allergik preparatlarning qo'llanish ko'rsatkichlari ilmiy manbalar asosida o'rganildi.

Natijalari va muhokama: Tadqiqot davomida allergiyaga qarshi dorilarning farmakologik xususiyatlari, klinik samaradorligi va amaliy tibbiyotdagi ahamiyati tahlil

qilindi. Olingan natijalar shuni ko'rsatdiki, zamonaviy antiallergik preparatlar allergik kasalliklarning klinik belgilarini samarali kamaytiradi hamda bemorlarning hayot sifatini yaxshilashda muhim o'rin tutadi. Allergik reaksiyalarning rivojlanishida gistamin asosiy mediatorlardan biri ekanligi aniqlandi. Gistamin qon tomirlarni kengaytiradi, kapillyarlar o'tkazuvchanligini oshiradi, qichishish, shish va bronx spazmini yuzaga keltiradi. Shu sababli gistamin retseptorlarini bloklovchi antigistamin preparatlar allergik kasalliklarni davolashda asosiy dori vositalari hisoblanadi. Tahlillar natijasida I avlod antigistamin preparatlari — Dimedrol, Suprastin va Tavegil tez ta'sir qilishi bilan samarali ekanligi kuzatildi. Ushbu preparatlar o'tkir allergik reaksiyalar, urtikariya va Quincke shishida yaxshi natija beradi. Ammo ular markaziy nerv tizimiga ta'sir qilib, uyquchanlik, diqqat pasayishi va umumiy holsizlikni keltirib chiqarishi aniqlandi. Shu sababli ushbu preparatlarni uzoq muddat qo'llash tavsiya etilmaydi.

II avlod antigistamin preparatlari — Loratadin, Cetirizin va Ebastin sedativ ta'siri kamligi bilan ajralib turadi. Tadqiqot natijalari ushbu preparatlar allergik rinit va mavsumiy allergiyalarda samarali ekanligini ko'rsatdi. Ularning uzoq muddat ta'sir qilishi bemorlar uchun qulaylik yaratadi. Shu bilan birga ayrim preparatlarning yurak ritmiga salbiy ta'siri bo'lishi mumkinligi qayd etildi.

III avlod antigistamin preparatlari — Desloratadin, Levocetirizin va Feksofenadin eng xavfsiz va zamonaviy vositalardan biri ekanligi aniqlandi. Ular deyarli uyquchanlik chaqirmaydi, yurak-qon tomir tizimiga minimal ta'sir ko'rsatadi hamda uzoq muddat qo'llash uchun mos hisoblanadi. Klinik kuzatuvlar ushbu preparatlarning atopik dermatit, allergik rinit va surunkali urtikariyada yuqori samaradorlikka ega ekanligini ko'rsatdi. Tadqiqot davomida glyukokortikoid preparatlar ham tahlil qilindi. Prednizolon, Deksametazon va Hidrokortizon kabi preparatlar kuchli yallig'lanishga qarshi ta'sirga ega ekanligi sababli og'ir allergik holatlarda keng qo'llanilishi aniqlandi. Ayniqsa, bronxial astma xurujlari, anafilaktik shok va Quincke shishida ushbu preparatlar tez terapevtik samara beradi. Biroq uzoq muddat qo'llanganda immunitet pasayishi, osteoporoz, arterial gipertenziya va qandli diabet kabi nojo'ya ta'sirlar rivojlanishi mumkinligi kuzatildi. Mast hujayra membranasini stabilizatorlari, jumladan Ketotifen va Kromolin natriy allergik mediatorlar ajralishini kamaytirishi bilan ahamiyatli ekanligi aniqlandi. Ushbu preparatlar asosan profilaktik maqsadda, bronxial astma va allergik rinitni oldini olishda qo'llaniladi. Ularning samarasi sekin rivojlansa-da, uzoq muddatli qo'llashda yaxshi natija beradi. Leykotriyen retseptorlari antagonistlari, xususan Montelukast preparati bronxial astma va allergik rinit bilan kasallangan bemorlarda nafas olish funksiyasini yaxshilashi va bronx spazmini kamaytirishi qayd etildi. Ushbu preparatlar ayniqsa bronxial astma bilan birga kechuvchi allergik kasalliklarda samarali hisoblanadi. Anafilaktik shok kabi hayot uchun xavfli allergik reaksiyalarda adrenalin eng muhim preparat ekanligi tasdiqlandi. Adrenalin qon bosimini oshiradi, bronxlarni kengaytiradi va nafas yetishmovchiligini bartaraf etadi. Shu sababli u shoshilinch tibbiy yordamda birinchi tanlov preparati hisoblanadi. So'nggi yillarda biologik terapiya vositalarining ahamiyati ortib borayotgani kuzatildi. Omalizumab kabi monoklonal antitanachalar immunoglobulin E faolligini kamaytirib, og'ir bronxial astma va surunkali

allergik kasalliklarni davolashda samarali natija bermoqda. Bu preparatlar zamonaviy allergologiyaning istiqbolli yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Muhokama natijalariga ko'ra, allergiyaga qarshi preparatlarni tanlashda kasallik turi, bemorning yoshi, allergik reaksiyaning og'irlik darajasi hamda individual xususiyatlarni hisobga olish muhimligi aniqlandi.

Xulosa: Allergik kasalliklar zamonaviy tibbiyotning dolzarb muammolaridan biri bo'lib, ularning uchrash tezligi yil sayin ortib bormoqda. Allergik reaksiyalar inson organizmida immun tizimining allergenlarga nisbatan yuqori sezuvchanligi natijasida rivojlanadi va turli klinik belgilar bilan namoyon bo'ladi. Allergik rinit, bronxial astma, atopik dermatit, urtikariya, Quincke shishi hamda anafilaktik shok kabi holatlar inson salomatligi va hayot sifati uchun jiddiy xavf tug'diradi. Shu sababli allergiyaga qarshi dorilarni chuqur o'rganish va ularni klinik amaliyotda samarali qo'llash muhim ahamiyatga ega. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, allergiyaga qarshi preparatlar allergik reaksiyalarining rivojlanish mexanizmlariga turlicha ta'sir ko'rsatadi. Antigistamin preparatlar gistamining H1-retseptorlarini bloklab, qichishish, shish, qizarish va boshqa simptomlarni kamaytiradi. Ayniqsa, II va III avlod antigistamin preparatlari yuqori samaradorligi, uzoq davom etuvchi ta'siri va kam nojo'ya reaksiyalari bilan ajralib turadi. Ular allergik rinit, atopik dermatit va surunkali urtikariya kabi kasalliklarni davolashda keng qo'llaniladi. Glyukokortikoid preparatlar esa kuchli yallig'lanishga qarshi va immunosupressiv ta'sirga ega bo'lib, og'ir allergik reaksiyalarda muhim o'rin tutadi. Prednizolon va Deksametazon kabi preparatlar bronxial astma xurujlari, Quincke shishi va anafilaktik shokda samarali terapevtik natija beradi. Biroq ularni uzoq muddat qo'llash turli nojo'ya ta'sirlarga olib kelishi mumkinligi sababli shifokor nazorati zarur hisoblanadi. Mast hujayra membranasini stabilizatorlari va leykotriyen antagonistlari allergik kasalliklarni profilaktika qilish hamda bronxial astma simptomlarini kamaytirishda samarali ekanligi aniqlandi. Zamonaviy biologik preparatlar, xususan monoklonal antitanachalar esa og'ir allergik kasalliklarni davolashda yangi istiqbolli yo'nalish sifatida baholanmoqda.

Tadqiqot davomida allergiyaga qarshi dorilarni qo'llashda individual yondashuv muhim ahamiyatga ega ekanligi aniqlandi. Preparatlarni tanlashda bemorning yoshi, allergik kasallik turi, simptomlarning og'irlik darajasi va organizmning individual xususiyatlarini hisobga olish zarur. Shuningdek, allergen bilan kontakti kamaytirish, profilaktik choralarni ko'rish va dori vositalaridan oqilona foydalanish allergik kasalliklarni samarali nazorat qilishga yordam beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YHATI:

1. Mashkovskiy M.D. "Лекарственные средства". Moskva: Medicina nashriyoti, 2021.
2. Katzung B.G. "Basic and Clinical Pharmacology". 15-edition. New York: McGraw-Hill Education, 2022.

3. Goodman L.S., Gilman A. "The Pharmacological Basis of Therapeutics". 14-edition. New York: McGraw-Hill, 2023.
4. Rang H.P., Dale M.M. "Rang and Dale's Pharmacology". 10-edition. London: Elsevier, 2021.
5. Hasanov Sh.X. "Farmakologiya". Toshkent: Yangi asr avlodi, 2020.
6. Ahmedov A., Karimov U. "Klinik farmakologiya asoslari". Toshkent, 2021.
7. Brunton L., Hilal-Dandan R., Knollmann B. "Goodman & Gilman's Manual of Pharmacology and Therapeutics". New York, 2022.
8. World Health Organization (WHO). "Allergy and Hypersensitivity Diseases". Geneva, 2023.
9. O'zbekiston Respublikasi Sog'liqni saqlash vazirligi. Allergik kasalliklarni davolash bo'yicha klinik protokollar. Toshkent, 2024.
10. Abbas A.K., Lichtman A.H. "Basic Immunology: Functions and Disorders of the Immune System". 7-edition. Elsevier, 2023.
11. Middleton E. "Allergy: Principles and Practice". Philadelphia: Mosby Elsevier, 2022.
12. Adkinson N.F. "Middleton's Allergy Essentials". Elsevier, 2021.
13. Российское общество аллергологов. Клинические рекомендации по лечению аллергических заболеваний. Москва, 2023.
14. European Academy of Allergy and Clinical Immunology (EAACI). Guidelines for Allergy Treatment. Europe, 2024.
15. American Academy of Allergy, Asthma & Immunology (AAAAI). Modern Approaches to Allergy Therapy. USA, 2023.